

Μετα-Ψυχολογία
156η Συνάντηση
Βασίλειος Μαούτσος

13/03/12

Μεταψυχολογικό Σεμινάριο
‘Ινστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης’
‘Unconscious’, 1915, Τόμος XIV
6η Συνάντηση

Ο Freud στη συνέχεια αναφέρεται στα ‘ιδιαίτερα χαρακτηριστικά’ του ‘Ασδ’. Πρόκειται για χαρακτηριστικά τα οποία είναι εντελώς αυτονόητα αν επικεντρωθούμε αποκλειστικά και μόνον στον αναλυτικό ασθενή. Τα κύρια εξ αυτών έχουν να κάνουν με αυτό που έχουμε χαρακτηρίσει ως το ‘αρνητικό’ του ‘Ασδ’ και της ψυχικής νόσου εν γένει. Επίσης πρόκειται για χαρακτηριστικά που παρά την περί του αντιθέτου εντύπωση που δίνουν είναι λειτουργικά οργανωμένα - ας θυμηθούμε στο σημείο αυτό την έμφαση που απέδωσε σ’ αυτή την οργάνωση ο ψυχαναλυτής Λακάν - εκφράζοντας την ‘πρώιμη διαδικασία’ και τέλος υπάρχουν χαρακτηριστικά που αποτελούν απ’ ευθείας αποτέλεσμα της διαφορετικής κατανομής της λιμπίντο με το πρωτογενές περιεχόμενο του ‘Ασδ’ , δηλαδή, την ‘επένδυση’ στα «πράγματα» του τα οποία όμως - όπως έχουμε αναδείξει με κάθε ευκρίνεια - δεν είναι μόνον ‘πρωτογενή’ (δηλαδή, αισθητηριακού περιεχομένου) αλλά και ‘δευτερογενή’ (δηλαδή, ανακυκλωτικού περιεχομένου) (σελ. 174).

Ο μέσος αναγνώστης σίγουρα αναρωτιέται πως γίνεται να αποδίδουμε τόσο σύμπλοκες έννοιες ωσάν να πρόκειται για κάτι το παντελώς αυτονόητο. Η απάντηση βρίσκεται στο γεγονός ότι σπανίως ο αναγνώστης δέχεται να αναγνωρίσει την κλινική αξία των κειμένων του Freud καθόσον χαίρει επί της αναμφισβήτητης πνευματικής τους αξίας η οποία όμως δεν ήταν αυτό που πρωτίστως αφορούσε τον συγγραφέα.

Ας δούμε λοιπόν τις τρεις ανωτέρω κατηγορίες χαρακτηριστικών του ‘Ασδ’ στη πράξη. Η πρώτη καθοριστική έννοια που ορίζει τα χαρακτηριστικά του ‘Ασδ’ είναι η γνωστή μας ‘αδιαφορία’. Ας ασχοληθούμε με την ψύχωση, αν και ο ίδιος ο Freud αναφέρεται στην απολύτως αντίστοιχη έννοια του ‘ουείρου’. Εδώ, δύο ή περισσότερες ‘ενστικτικές αντιπροσωπεύσεις’ αισθήσεων του περιβάλλοντος μπορούν να υπάρχουν η μία ανεξαρτήτως της άλλης π.χ μία βόμβα και ένα τριαντάφυλλο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση εξ ορισμού βλέπουμε να μην υπάρχει στο ‘Ασδ’ του ψυχωσικού ‘αντίρρηση’ περί την συνύπαρξή τους, ούτε ‘αμφιβολία’, ούτε ‘αβεβαιότητα’, ‘ούτε χρονικός περιορισμός’ του για πόσο μπορούν να συνυπάρχουν. Η βόμβα και το τριαντάφυλλο μπορούν να συνυπάρχουν για πάντα πλάι-πλάι το ένα στο άλλο και κάθε τι περί του αντιθέτου που θα μπορούσε να λεχθεί περί αυτών (π.χ πόσο όμορφο είναι το τριαντάφυλλο και πόσο τρομακτική είναι η βόμβα) και που θα χαρακτηριζόταν από την αντίρρηση, την αμφισβήτηση, τον χρονικό προσδιορισμό και την αμφιβολία περί της αυτονομίας τους θα προκαλούσε άγχος και θυμό στον ψυχωτικό ασθενή.

Ας δούμε τα χαρακτηριστικά που αφορούν την εκδήλωση της ‘πρώιμης διαδικασίας’. Πράγματι, διαπιστώνουμε ότι σε κάποια φάση στην διάρκεια της θεραπείας του ασθενούς η βόμβα και το τριαντάφυλλο αρχίζουν να επενδύονται λιβιδινικά υπό την έννοια ότι το ένα παίρνει ενεργειακά στοιχεία του άλλου (‘μετάθεση’ της λίμπιντο) είτε οι δύο ενέργειες γίνονται ένα (οικονομική ‘συμπύκνωση’ της λίμπιντο) οπότε το τριαντάφυλλο και η βόμβα αρχίζουν να μπορούν να συνυπάρχουν ‘αμφιθυμικά’ π.χ. σε κάποια καλλιτεχνική αναγωγή. Εδώ παρατηρούμε ότι ο ψυχωτικός ασθενής βραδέως αρχίζει να έχει λιγότερη βεβαιότητα και περισσότερες ‘ιδέες’ επί του θέματος.

Τέλος, ας δούμε με βάση τα ανωτέρω τα «πράγματα» του ψυχωσικού ασθενούς. Αυτά είναι δύο

ειδών: αφενός αυτά που περιγράψαμε παραπάνω ως αρκετά αρνητικά, δίχως 'συμβιβαστικές' 'ιδέες' και συνεπώς άνευ σημαντικής 'αντικαθεκτικής' αντίδρασης στο εδώ-και-τώρα της θεραπείας και αφετέρου τα προοδευτικά ανακυκλούμενα «πράγματα» με επένδυση μεταβαλλόμενη.

Όλα τα ανωτέρω υπάρχουν σε κάθε ψυχωτικό ασθενή ακριβώς όπως και σε κάθε 'όνειρο'. Συνεπώς, σε εκ πρώτης όψεως θα λέγαμε ότι η μεγάλη συνέπεια των 'ειδικών χαρακτηριστικών' του 'Ασδ' μας διευκολύνει να θεραπεύσουμε την ψύχωση όπως ερμηνεύουμε το όνειρο. Ο Freud όμως αναγνωρίζοντας τον αναλυτή ως μία παρέμβαση στην ελεύθερη έκφραση του 'Ασδ' του ψυχωτικού η οποία αναπόφευκτα απουσιάζει στο 'όνειρο' ανεφέρθη στη παρούσα εργασία του μόνο στη 'νεύρωση' όπου αυτή η παρέμβαση γίνεται περισσότερο ανεκτή από τον ασθενή όπου τα ναρκισσιστικά του αποθέματα είναι περισσότερο 'δεσμευμένα', καθώς επίσης και στην ανάγκη για μία πληρέστερη 'μεταψυχολογική' κατανόηση της λειτουργίας του 'Ασδ'.

Αυτή η 'μεταψυχολογική' κατανόηση βρίσκεται διάσπαρτη στο επόμενο υποκεφάλαιο περί της 'επικοινωνίας' του 'Σδ' και του 'Ασδ'. Όμως, προφανώς δεν είναι αρκετή αν δεν ενσωματώσουμε σ' αυτό τις δύο τόσο προφανείς αλλά περιέργως και τόσο δυσκολονόητες έννοιες που έχουν συζητηθεί κατά κόρον σ' αυτά τα κείμενα. Πρόκειται για την βιολογική φαντασίωση ή, φαντασίωση θεού' και την ενστικτική φαντασίωση ή φαντασίωση ζώου. Προτού λοιπόν επιστρέψουμε σ' αυτές καλό θα ήταν να τονιστεί ότι η δημιουργία της 'Σδ' επήλθε ως το αποτέλεσμα ανάγκης για συγκράτηση μιας ανεξέλεγκτης ανάπτυξης της λίμπιντο. Η δημιουργία των 'ιδεών' ήταν το αναπόφευκτο αποτέλεσμα αυτής της λιβιδινικής υπερπαραγωγής που δεν επρόκειτο να απορροφηθεί για τις σωματικές ανάγκες. Έτσι ο κόσμος των 'ιδεών' έγινε το αναγκαίο συμπλήρωμα της σωματικής λειτουργίας στην πορεία προς την εκτόνωση, δηλαδή, την αρχή της ευχαρίστησης. Ας είμαστε δε πάντα ενήμεροι ότι αυτός ο κόσμος των 'ιδεών' κι' όταν ακόμη ταυτίζεται με σωματικές λειτουργίες δεν παύει να είναι μία προσομοίωση εξ ου και η έννοια της φαντασίωσης όταν μία προσομοίωση αποκτά άλλοτε άλλου βαθμού πειστικά βιολογικά χαρακτηριστικά.

Ας επιστρέψουμε στη σχέση 'Σδ' και 'Ασδ'. Η επίτευξη του μόλις περιγραφέντος στόχου θα επιτευχθεί όταν ικανοποιηθεί η σωματική προσομοίωση και η αρχή της ευχαρίστησης. Θα συμβεί δε όταν οι 'ιδέες' εκ του 'Ασδ' πορευτούν προς την 'Σδ' μέσω του 'Πσδ' με όρους αυστηρά 'οικονομικούς'. Αυτό σημαίνει ότι η 'Σδ' μπορεί να πορευτεί είτε προς μία βιολογική φαντασίωση ή, φαντασίωση θεού' είτε προς μία ενστικτική φαντασίωση ή φαντασίωση ζώου. Προς όποια κατεύθυνση κι' αν πάει προκειμένου να ικανοποιήσει την σωματική προσομοίωση, αυτό που ο Freud αποκαλεί 'κατάσταση συνειδητότητας', η πηγή της χρησιμοποιηθείσης λιβιδινικής ενέργειας θα βρίσκεται στο ναρκισσιστικά υπερπαραγωγικό 'Ασδ'. Συνεπώς, το 'Ασδ' βρίσκεται σε διαρκή σχέση 'συνεργασίας' με την 'Σδ' αν και η συνεργασία αυτή για λόγους οικονομίας είναι επλεκτικά δομημένη. Επιπλέον δε η οποιαδήποτε τέτοια φαντασίωση δεν μπορεί παρά να βρίσκεται στη συνείδηση σε μία θέση μεταξύ των δύο άκρων, δηλαδή, 'μεταξύ του ψυχικού και του σωματικού'.